

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
(ОЧНОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Практична філософія

для підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти
за спеціальністю К9 «Правоохоронна діяльність»

РОЗРОБНИК:

доктор філософських наук, доцент

 Володимир СПІВАК

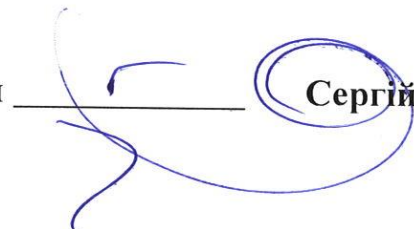
Розглянуто та затверджено

на засіданні кафедри

«01» вересня 2026 року,

протокол № 8

Узгоджено з гарантом освітньої програми

 Сергій ІВАШКО

Обсяг: 4 кредити ECTS.

Чернігів – 2026

Анотація курсу

В новітніх реаліях мета закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання – сформувати висококваліфікованих спеціалістів, які могли би найкращим чином виконувати свої обов’язки як правоохоронці. Такі фахівці повинні демонструвати правову компетентність та бути захисниками рівності, справедливості, людської гідності, демонструючи тим самим високі людські якості. Саме на виховання таких якостей спрямовані дисципліни гуманітарного блоку, серед яких одне з основних місць посідає практична філософія.

Особливе значення практична філософія набуває за часів соціальної турбулентності, коли відбувається трансформація аксіосфери, що вважалася надійною у минулому. У часи соціальної турбулентності зазнають випробувань не тільки фізичні та психологічні якості людини, але й її погляди і переконання, весь духовний світ. На даний час в Україні вже сформовано соціальний запит на співробітників правоохоронних органів, які мають гармонійно поєднувати у собі ґрунтовні знання права, фізичну досконалість, належного рівня моральні якості та психологічну стійкість.

У такій ситуації найважливіше значення має філософська освіченість. Актуальність вивчення практичної філософії магістрами спеціальності «Правоохоронна діяльність» зумовлена тим, що професійна діяльність правоохоронця безпосередньо пов’язана з прийняттям рішень, які мають не лише правові, а й моральні, соціальні та світоглядні наслідки.

Практична філософія формує здатність осмислювати свободу, відповідальність, справедливість, гідність, право, мораль, владу та легітимність примусу як фундаментальні засади професійної діяльності. Для майбутнього магістра у сфері правоохоронної діяльності це особливо важливо, оскільки застосування владних повноважень передбачає постійне співвіднесення законності з принципами гуманізму, пропорційності, справедливості та поваги до прав людини.

Особливої актуальності практична філософія набуває в умовах суспільних трансформацій, воєнних викликів, демократичних перетворень та європейської інтеграції України. Правоохоронна діяльність сьогодні відбувається в ситуаціях високої невизначеності, конфлікту цінностей та необхідності швидкого прийняття складних рішень. Тому професійна компетентність правоохоронця не може обмежуватися знанням нормативно-правових актів і процедур – вона потребує сформованої етико-правової культури та критичного мислення.

Вивчення практичної філософії сприяє формуванню у магістрів здатності аналізувати моральні дилеми, аргументувати професійні рішення, критично оцінювати владні практики, протистояти авторитарним і маніпулятивним моделям поведінки, а також усвідомлювати межі допустимого застосування сили та примусу. Важливим результатом є розвиток відповідального ставлення до людини як суб’єкта права, а не лише об’єкта правоохоронного впливу.

Таким чином, практична філософія є важливою складовою підготовки магістрів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», оскільки забезпечує світоглядне й ціннісне підґрунтя професійної компетентності, поєднує законність із відповідальністю, владу – з легітимністю, професійний обов’язок – із моральним вибором, а правоохоронну діяльність – із фундаментальними принципами правової та демократичної держави.

Мета навчальної дисципліни: знання заради діяльності (впливу на неї) та вдосконалення людської поведінки в етичному і політичному житті, формування світогляду, розв’язання життєвих проблем і професійних завдань, розуміння правил людського існування та самореалізації.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних

ситуаціях.

ЗК4. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 6. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК1. Здатність брати участь у розробленні та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах юридичної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності.

СК3. Здатність виявляти та аналізувати причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживати заходи для їх усунення.

СК5. Здатність давати кваліфіковані юридичні висновки й консультації в конкретних сферах юридичної діяльності.

Результати навчання:

РН1. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію до фахівців і нефахівців; зокрема, під час публічних виступів, дискусій, проведення занять.

РН5. Аналізувати умови і причини вчинення правопорушень, визначати шляхи їх усунення.

РН11. Розробляти та кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в різних сферах юридичної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності.

РН13. Відшуковувати необхідну інформацію в спеціальній літературі, базах даних, інших джерелах інформації, аналізувати та об'єктивно оцінювати інформацію.

РН15. Модифікувати основні методи та засоби забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку.

РН16. Використовувати сучасні методи і засоби системного аналізу, імітаційного моделювання, збирання та оброблення інформації для аналізу варіантів і прийняття рішень при виконанні професійних завдань.

РН18. Мати навички вирішення завдань у складі міжвідомчих органів з проблем забезпечення безпеки та підтримання правопорядку.

РН19. Аналізувати обстановку, рівень потенційних загроз та викликів, прогнозувати розвиток дій правопорушників, вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

Організація навчання

Тематичний план навчальної дисципліни

№ те ми	Назви розділів і тем	Кількість годин								
		всього денна/заочна	у тому числі							
			лекції		практичні заняття		семінарсь кі заняття		самостійн а робота	
			денна	заочна	денна	заочна	денна	заочна	денна	заочна
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Розділ 1. ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: СТАТУС І МІСЦЕ В СУЧАСНОМУ СВІТІ										
1	Практична філософія: зміст та призначення	13/13	2	2	-	-	2	-	9	11
2	Наратив практичної філософії	17/17	4	2	-	-	4	-	9	15
	Всього за розділ 1	30	6	4	0	0	6	0	18	26
Розділ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЇ В ОБ'ЄКТИВІ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ										
3	Дія як основа соціального і колективного людини	30/30	2	-	-	-	2	2	26	28
	Всього за розділ 2	30	2	0	0	0	2	2	26	28
Розділ 3. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ										
4	Дискурс ідеї справедливості: від Античності до Постмодерну	14/14	2	2	2	-	2	-	8	12
5	Ідея свободи та відповідальності в дискурсі практичної філософії.	16/16	2	-	2	-	2	2	10	14
	Всього за розділ 3	30	4	2	4	0	4	2	18	28
Розділ 4. ДЕЯКІ ТЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ПРАВОВОМУ ЛАНДШАФТІ										
6	Дискурсивно-етична легітимація влади	14/14	2	-	2	-	2	-	8	14
7	Категорії «злочин» та «покарання» в дискурсі практичної філософії	16/16	2	-	2	2	2	-	10	14
	Всього за розділ 4	30/30	4	0	4	2	4	0	18	28
Усього годин		120	16	6	8	2	16	4	80	108

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРІВ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

ТЕМА 1. Практична філософія: зміст та призначення (2 год.)

Навчальні питання:

1. Практика як філософська проблема. Праксис VS прагма.
2. Систематичний та історичний способи постановки питань щодо практичної філософії.
3. Статус практичної філософії. Предмет практичної філософії.
4. Розуміння як практичне знання. Актуальність повороту до практичної філософії для всіх традицій сучасної філософії.
5. Дисциплінарне коло сучасної практичної філософії. Особливості та перспективи взаємодії практичної філософії та дисциплін безпекового спрямування в умовах антропологізації знання.
6. Практична філософія як методологічна основа аналізу професійних проблем та прийняття обґрунтованих рішень у правоохоронній діяльності.
7. Практична філософія як ціннісно-методологічна основа нормотворчості та правозастосування у правоохоронній діяльності

ТЕМА 2. Наратив практичної філософії (4 год.)

Навчальні питання:

Ч.1. Історичний розвиток закордонної філософії права.

1. Практична філософія на Стародавньому Сході: конфуціанство та буддизм.
2. Аристотель: пізнання «того, що може бути зміненим» (бути інакшим) та систематизація праксеологічних підходів. Категорії фроне́зіс (φρόνησις – «розважливість, розсудливість, практична мудрість»), оре́ксіс (ὀρεξις – «бажання, апетит») та мезоте́с (μεσότης – середина).
3. Практична філософія елліністичної доби: від кінізму до стоїцизму.
4. Християнські основи практичної філософії
5. Романтизм vs. Просвітництво: суперечка практичної філософії за доби Нового часу.
6. «Що я повинен робити?»: філософія практичного розуму Іммануїла Канта.
7. Поворот до практичних проблем у «філософії життя» XIX століття.
8. Практичний вимір людського існування в екзистенційній філософії XIX-XX ст.ст.

Ч.2. Новітня практична філософія: представники та основна тематика роздумів.

1. Постмодернізм: критика принципового та моральних метанаративів і апологія випадкового.
2. Практична філософія у комунікативному вимірі. Розвиток дискурсивної етики.
3. Практична філософія у світлі розвитку американського прагматизму.
4. М. Фуко та У. Еко: смисли, влада, етика – від знаків до практик самотворення.
5. Прикладна етика: осмислення філософами-практиками явищ клонування, евтаназії тощо.
6. Когнітивні науки та вагомість нейронаук. Інформаційна та біотехнологічна революції як визначальні для сучасного стану світу.
7. Тенденції XXI сторіччя і дослідження Ю.Н. Харарі.

ТЕМА 3. Дія як основа соціального і колективного людини (2 год.)

Навчальні питання:

1. Дія як виявлення свободи та ідентичності. Види дій.
2. Намір і дія. Вчинок як дія.
3. Комунікативна дія як сутність повсякдення.
4. Етика колективної дії: від індивідуального до спільного буття:
 - а) евдемонія як результат полісного життя (Аристотеля);
 - б) спільний договір як підґрунтя спільного блага (Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо);
 - в) етики відповідальності Г. Йонаса;
 - г) суспільне благо за О. Менкурою: завдяки чи всупереч колективним діям?
5. Колективна дія та міжвідомча взаємодія у сфері забезпечення правопорядку: проблеми узгодження інтересів, розподілу відповідальності та прийняття спільних рішень.

ТЕМА 4. Дискурс ідеї справедливості: від Античності до Постмодерну (2 год.)

Навчальні питання:

1. Розуміння справедливості в античній філософській думці.
2. Трагування справедливості в Новий час та за доби Просвітництва (раціоналізм, німецька класична філософія, утилітаризм).
3. Погляди на феномен справедливості представників XIX-XXI ст. (комунізм, лібералізм, теорії справедливості Дж. Роулза, Р. Нозіка, П. Рікьора, феміністичні теорії справедливості).
4. Етос справедливості.
5. Практичні аспекти реалізації теорії справедливості на сучасному етапі розвитку суспільства:
 - а) реалізація принципу справедливості в праві;
 - б) реалізація справедливості в приватній сфері;
 - в) реалізація ідеалу справедливості в соціальній практиці (соціальна держава, держава загального добробуту, громадянське суспільство).
6. Принципи справедливості, рівності та пропорційності як критерії оцінювання нормативно-правових актів і практики їх застосування у правоохоронній діяльності.

ТЕМА 5. Ідея свободи та відповідальності в дискурсі практичної філософії (2 год.)

Навчальні питання:

1. Свобода як філософська категорія. Негативна та позитивна свобода за І. Берліном.
2. Свобода в контексті права: правові обмеження як гарантії свободи.
3. Відповідальність у правовому та моральному вимірах.
4. Свобода без відповідальності: проблема «вседозволеності». Приклади безвідповідальності з історії та сучасності.
5. Відповідальність без свободи.
6. Етика обов'язку як основа відповідальності.
7. Моральні та правові межі обмеження прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів. Пошук альтернативних способів забезпечення безпеки.
8. Філософсько-практичні засади застосування норм матеріального та процесуального права: співвідношення законності, свободи, відповідальності та пропорційності.
9. Філософсько-етичні засади вдосконалення методів забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності.

ТЕМА 6. Дискурсивно-етична легітимація влади (2 год.)

Навчальні питання:

1. Поняття влади в дискурсі практичної філософії права.
2. Етичний вимір легітимації: від формальної законності до моральної обґрунтованості.
3. Моделі легітимності влади: традиційна, харизматична та дискурсивно-етична.

4. Фашизм й диктатура: світоглядні основи та специфіка інституційного співвідношення права.
5. Демократія і бюрократія.
6. Правова держава: сутність, ознаки. Співвідношення «правова» та «соціальна» держава і громадянське суспільство.
7. Філософсько-світоглядні основи заперечення влади і держави. Правовий нігілізм як форма демонстрації непокори владі.
8. Філософсько-правовий погляд на суд як інституцію та владу.
9. Легітимність правоохоронної діяльності в умовах суспільних конфліктів і безпекових загроз: аналіз ризиків, прогнозування поведінки учасників конфлікту та обґрунтування управлінських рішень

ТЕМА 7. Категорії «злочин» та «покарання» в дискурсі практичної філософії (2 год)

Навчальні питання:

1. Філософська природа злочину. Morality vs. Legality.
2. Філософське розуміння відплати, долі та справедливості.
3. Природа помсти і юридична інтерпретація мети покарання.
4. Метафізичний, ритуальний та екзистенціальний сенс покарання:
 - а) теорія запобігання та принцип «найбільше щастя для найбільшої кількості людей»;
 - б) теорія виправлення: покарання як механізм ресоціалізації;
 - в) покарання і суспільний договір.
5. Звільнення від покарання: моральний, політичний та юридичний сенс.
6. Соціальні, моральні та світоглядні чинники протиправної поведінки. Філософське осмислення причин правопорушень та можливостей їх запобігання.
7. Філософсько-правове обґрунтування вибору заходів запобігання правопорушенням, покарання та ресоціалізації правопорушників.
8. Трансформація методів протидії злочинності: від каральних практик до превенції та ресоціалізації.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів (текстів) необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки.

ТЕМА 4. Дискурс ідеї справедливості: від Античності до Постмодерну (2 год.).

Форма проведення – дебати.

Мета заняття: застосовуючи інтерактивні методи навчання праву як імітації традиційних проявів суспільного життя у навчальних цілях залучити студентів до обговорення проблем і планування рішень, а не просто до участі в дискусії.

Теми, які пропонувані на дебати:

- 1) Справедливість покарання: реальність чи симуляція.
- 2) У сучасному суспільстві не існує справжньої рівності між чоловіками та жінками.
- 3) В Україні треба ввести вільний продаж вогнепальної зброї.
- 4) Держава повинна контролювати інформацію, що є доступною її громадянам через Інтернет.
- 5) Громадські правозахисні організації відіграють провідну роль у захисті прав людини.
- 6) Свобода слова має бути обмежена.

Здобувачі розподіляються на групи, які представляють Міністерство внутрішніх справ України, Національну поліцію України, Міністерство юстиції України, органи місцевого самоврядування та громадські правозахисні організації.

В межах дебатів передбачається моделювання діяльності міжвідомчих органів з

вирішення проблем забезпечення публічної безпеки та правопорядку. Здобувачі, виконуючи ролі представників різних державних органів, аналізують запропоновану проблемну ситуацію, визначають повноваження та відповідальність учасників, узгоджують позиції й виробляють спільне рішення. Особлива увага приділяється питанням дотримання принципів законності, справедливості, колективної відповідальності та захисту прав людини.

ТЕМА 5. Ідея свободи та відповідальності в дискурсі практичної філософії. (2 год.).

Форма проведення – робота в малих групах з використанням методу кейсів.

Ситуації, випадки слугують для здобувачів конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують основу для високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють здобувачів та захоплюють їхню увагу, допомагають пов'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань.

Кейс 1: «Ефект Доміно» від автономного ШІ. Кейс 2: Генетичний «Відкат».

Кейс 3: Технологія «м'якого підштовхування» (Nudge) та автономія. Кейс 4: Патент на порятунок життя.

Під час опрацювання кейсів здобувачі здійснюють системний аналіз проблемної ситуації, визначають її основні чинники та взаємозв'язки, аналізують надану інформацію, моделюють альтернативні сценарії розвитку подій, оцінюють можливі наслідки запропонованих рішень та обґрунтовують вибір оптимального варіанта. Для обґрунтування рішення здобувачі використовують інформацію з додаткових джерел, систематизують отримані відомості та представляють результати порівняння альтернатив у вигляді таблиці.

ТЕМА 6. Дискурсивно-етична легітимація влади (2 год.).

Навчальна конференція «Парадигми функціонування публічної влади»

Навчальна конференція як форма навчальної діяльності синтезує в собі елементи семінарського та практичного занять. Такі конференції проводять за розкладом, групова робота здобувачів освіти поєднується з індивідуальною роботою, керівна роль під час навчально-виховного процесу зберігається за викладачем/викладачами. Ця організаційна форма навчання забезпечує педагогічну взаємодію викладача та здобувачів за їх максимальної самостійності, активності, ініціативи.

Конференція, зазвичай, проводиться з кількома навчальними групами і є особливу конструкцію навчання, спрямовану розширення, закріплення і вдосконалення знань. Підготовка до конференції починається з визначення теми, добору питань, які в сукупності розкривають обрану тему. Головне у конференції – вільне, відверте обговорення проблемних питань.

Вимоги до підготовки доповідей для конференції значно вищі, ніж для семінарів, тому що їх використовують як засіб формування у навчальних досвіду творчої діяльності та передбачають наростання труднощів у самому змісті завдань. Так, відмінність навчальних конференцій у тому, що знання здобувачами освіти отримано з різних науково-літературних джерел, із якими вони працювали під час підготовки до конференції самостійно, і навіть з доповідей, з якими виступають на конференції інші здобувачі.

Виступ та презентація до виступу має бути розрахована на 5 хвилин та включати не більше 10-12 слайдів.

ТЕМА 7. Категорії «злочин» та «покарання» в дискурсі практичної філософії (2 год.).

Обговорення фільму на юридичну тематику з наведеного нижче переліку

- 1) Адвокат з Шімане / Shimane no Bengoshi (Японія, 2007, реж. Т. Гаяші);
- 2) Адвокат терору / L'avocat de la terreur (Франція, 2007, реж. Б. Шредер);

- 3) Арешт Фрідманів / Capturing the Friedmans (США, 2003, реж. А. Джарекі);
- 4) Асистентка / La tourneuse de pages (Франція, 2006, реж. Д. Деркур);
- 5) В ім'я отця / In the Name of the Father (Великобританія / Ірландія, 1993, реж. Д. Шерідан);
- 6) Вердикт (США, 1992, реж. С. Люмет);
- 7) Дещо про Генрі / Regarding Henry (США, 1991, реж. М. Ніколс);
- 8) Злам (Перелом) / Fracture (США, 2007, реж. Гр. Хоблит);
- 9) Обітниця мовчанки / Acts of Vengeance (Болгарія, США, 2017, реж. А. Флорентайн);
- 10) Правосуддя для всіх / And Justice for All (США, 1979, реж. Н. Джуісон);
- 11) Суддя / The Judge (США, 2014, реж. Д. Добкін);
- 12) Свідок обвинувачення / Witness for the Prosecution (США, 1957, реж. Б. Уайлдер);
- 13) Переконання / Conviction (2010, США, реж. Т. Голдуїн);
- 14) Начитувач / The Reader (США/ФРН, 2009, реж. С. Долдрі);
- 15) Час вбивати / A Time to Kill (США, 1996, реж. Дж. Шумахер);
- 16) Зворотній бік долі / Reversal of Fortune (США, 1990, реж. Б. Шрєдер).

Загальний алгоритм розгляду

- 1) ФАКТИ. Учасники в наведеній ситуації. Які події з ними відбулися? Які саме факти важливі для правового аналізу, а що є другорядним?
- 2) ПРОБЛЕМИ. Які саме проблеми ми повинні розв'язати? Якими нормами (моральними, правовими тощо) регулюється наведена ситуація?
- 3) АРГУМЕНТИ. Які аргументи можна навести, пояснюючи дії або бездіяльність кожного з учасників ситуації? Чи не базуються наші аргументи на емоціях, сумнівах чи припущеннях? Для неупередженості й об'єктивності спробуйте подивитися на дану проблему в ролі кожного із учасників наведеної ситуації.
- 4) РІШЕННЯ. Варіанти вирішення проблеми не розглянуті в фільмі? Аргументи на користь того, що воно є єдиним і правильним. До яких юридичних наслідків в подальшому приведе обране рішення?
- 5) ПРОФІЛАКТИКА. Які чинники сприяли виникненню правопорушення? Чи можна було запобігти його вчиненню? Які альтернативні заходи могли б змінити розвиток подій?
- 6) ПРОГНОЗУВАННЯ. Які потенційні загрози виникали в розглянутій ситуації? Як могла змінитися поведінка правопорушника за різних обставин? Які ознаки дозволяли передбачити розвиток подій? Які правомірні превентивні заходи могли запобігти правопорушенню або зменшити його негативні наслідки?

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем.

- 1) Суб'єктивізм у теорії цінностей.
- 2) Автономія: реальність чи ідеальність?
- 3) Гедонізм як пояснення цінностей.
- 4) Сліпота вибору.
- 5) Участь в історії: реальність чи ілюзія.
- 6) Добровільний примус.
- 7) Ретрит як філософія.
- 8) Тягар покарання для невинуватих.
- 9) Демократична рівність та аборти.
- 10) Тілесні права: що це і чи можливо це?
- 11) Статуті злочинцям: бути чи не бути?
- 12) Право на кохання.
- 13) Брехня заради набуття друзів.

- 14) Батьківство як проєкт.
- 15) Страйк неповнолітніх: питання легітимності політичної активності дітей.
- 16) Шукачі притулку та повага до них.
- 17) Підготовка до вбивства в цілях самооборони.
- 18) Коли праця є несправедливою?
- 19) Образи та свобода слова.
- 20) Цінність совісті.
- 21) Свідчення жертв: справедливість VS несправедливість.
- 22) Свобода заповіту.
- 23) Продаж мовчання: угода про нерозголошення.
- 24) Усі життя мають значення?
- 25) Відповідальність за неправомірну допомогу.
- 26) Під замком: в'язниця як турбота.
- 27) Матір знає краще...
- 28) Філософсько-правова експертиза нормативно-правового регулювання правоохоронної діяльності: проблема співвідношення законності, справедливості та прав людини.
- 29) Законне, але несправедливе: моральні межі нормотворчості та правозастосування.
- 30) Між буквою закону та духом права: проблема морального вибору у професійній діяльності правоохоронця.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань вам потрібно розробити інтелект-мапу.

1. Інтелект-мапа: Антична практична філософія (проблематика, течії, концепції).
2. Інтелект-мапа: Західна практична філософія Середньовіччя і Відродження (загальна характеристика).
3. Інтелект-мапа: Західноєвропейська практична філософія Нового та Новітнього часу (проблематика, течії, концепції).
4. Інтелект-мапа: Сучасна дисциплінарна представленість практичної філософії.
5. Інтелект-мапа: Генеза концепції покарання: лінія «Сократ – Платон – Й. Бентам – французькі філософи-просвітники – М.Фуко – сучасні дослідники».
6. Інтелект-мапа: Основні положення філософсько-правових дискусій щодо: а) покарання і злочин: що є первинним?; б) покарання злочинця: чиє це право?; в) цілі покарання та шляхи їх досягнення; г) кровна помста та смертна кара: грані зіткнення та аргументи «за» і «проти».

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1

№ теми	Назви розділів і тем	Всього балів	Форма заняття	
			семінарське заняття (конспектування, відповідь, доповнення)	практичне заняття (опрацювання матеріалів для підготовки)
1	2	3	4	5
Розділ 1. ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: СТАТУС І МІСЦЕ В СУЧАСНОМУ СВІТІ				
1	Практична філософія: зміст та призначення	4	4	-

2	Наратив практичної філософії	8	8	-
Розділ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЇ В ОБ'ЄКТИВІ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ				
3	Дія як основа соціального і колективного людини	4	4	-
Розділ 3. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ				
4	Дискурс ідеї справедливості: від Античності до Постмодерну	8	4	4
5	Ідея свободи та відповідальності в дискурсі практичної філософії.	8	4	4
Розділ 4. ДЕЯКІ ТЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ПРАВОВОМУ ЛАНДШАФТІ				
6	Дискурсивно-етична легітимація влади	8	4	4
7	Категорії «злочин» та «покарання» в дискурсі практичної філософії	8	4	4
Разом		48	32	16
Самостійна робота		4		
Написання есе		8		
Екзамен		40		
Всього		100 балів		

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 1 бал.
- для того аби отримати ще один бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);
- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;
- якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловіте власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 1 бал.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 4 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Практичні заняття можуть принести вам по 4 бали за одне заняття за умови попереднього опрацювання матеріалів для підготовки до заняття й активній участі в обговореннях на практичному занятті. Ваша присутність без підготовки та пасивне споглядання за одногрупниками оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнятись від тих, що вирішували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 4 бали за інтелект-мапу.

Кожен слухач один раз протягом курсу має написати та надати викладачу творчу роботу на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 8 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність та оформлення; 2) відповідність змісту темі; 3) структурна логічність; 4) аргументованість висновків; 5) оригінальність роботи та культура посилань на джерела бала.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді екзамену на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На екзамені в білеті будуть 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам

до 10 балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Для слухачів (студентів) заочної форми здобуття освіти критерії оцінювання семінарських та практичних занять та есе залишаються незмінними, проте оцінка за самостійну роботу складає 40 балів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.

- 1) Кореляції практичної філософії з теоретичною сферою філософського знання.
- 2) Практична філософія: об'єкт, предмет, проблематика.
- 3) Практика як філософська проблема. Праксис VS прагма.
- 4) Систематичний та історичний способи постановки питань щодо практичної філософії.
- 5) Статус практичної філософії.
- 6) Розуміння як практичне знання. Актуальність повороту до практичної філософії для всіх традицій сучасної філософії.
- 7) Дисциплінарне коло сучасної практичної філософії.
- 8) Особливості та перспективи взаємодії практичної філософії та дисциплін безпекового спрямування в умовах антропологізації знання.
- 9) Практична філософія на Стародавньому Сході: конфуціанство та буддизм.
- 10) «Нікомахова етика» Аристотеля: основні положення.
- 11) Аристотель: пізнання «того, що може бути зміненим» (бути інакшим) та систематизація праксеологічних підходів.
- 12) Категорії фроне́зіс (φρόνησις – «розважливість, розсудливість, практична мудрість»), оре́ксіс (ὀρεξις – «бажання, апетит») та мезотес (μεσότης – середина).
- 13) Практична філософія елліністичної доби: від кінізму до стоїцизму.
- 14) Християнські основи практичної філософії.
- 15) Романтизм vs. Просвітництво: суперечка практичної філософії за доби Нового часу.
- 16) Філософія практичного розуму Іммануїла Канта.
- 17) Поворот до практичних проблем у «філософії життя» XIX століття.
- 18) Практичний вимір людського існування в екзистенційній філософії XIX-XX ст.ст.
- 19) Практична філософія у комунікативному вимірі. Розвиток дискурсивної етики.
- 20) Практична філософія у світлі розвитку американського прагматизму.
- 21) Прикладна етика: осмислення філософами-практиками явищ клонування, евтаназії тощо.
- 22) Постмодернізм: критика принципового та моральних метанаративів і апологія випадкового.
- 23) Дія як базовий елемент соціального світу.

- 24) Дія як виявлення свободи та ідентичності. Види дій.
- 25) Філософія дії VS праксеологія.
- 26) Намір і дія. Вчинок як дія. Дія та подія.
- 27) Комунікативна дія як сутність повсякдення.
- 28) Етика колективної дії: від індивідуального до спільного буття.
- 29) Етика відповідальності Г. Йонаса.
- 30) Суспільне благо за О. Менкурою: завдяки чи всупереч колективним діям?
- 31) Справедливість як феномен в античній філософській думці.
- 32) Розуміння справедливості за доби Середньовіччя.
- 33) Новий час: пошуки справедливості через призму політики та суспільства.
- 34) Трактатування справедливості доби Просвітництва (раціоналізм, німецька класична філософія, утилітаризм).
- 35) Погляди на феномен справедливості представників XIX-XXI ст. (комунізм, лібералізм).
- 36) Теорії справедливості Дж. Роулза, Р. Нозіка, П. Рікьора,
- 37) Феміністичні теорії справедливості.
- 38) Етос справедливості.
- 39) Реалізація принципу справедливості в приватній сфері на сучасному етапі розвитку суспільства.
- 40) Реалізація ідеалу справедливості в соціальній практиці на сучасному етапі розвитку суспільства.
- 41) Свобода як філософська категорія. Негативна та позитивна свобода за І. Берліном.
- 42) Свобода в контексті права: правові обмеження як гарантії свободи.
- 43) Відповідальність у правовому та моральному вимірах.
- 44) Свобода без відповідальності: проблема «вседозволеності». Приклади безвідповідальності з історії та сучасності.
- 45) Відповідальність без свободи: ситуації, коли людина не може діяти вільно.
- 46) Етика обов'язку як основа відповідальності.
- 47) Політико-правові інститути та їх роль у сучасному суспільстві.
- 48) Основні положення дискусії щодо влади в контексті держави і права.
- 49) Примус, насильство і легітимність: етичний вимір владних відносин.
- 50) Поняття влади в дискурсі практичної філософії права.
- 51) Етичний вимір легітимації: від формальної законності до моральної обґрунтованості.
- 52) Моделі легітимності влади: традиційна, харизматична та дискурсивно-етична.
- 53) Фашизм й диктатура: світоглядні основи та специфіка інституційного співвідношення права.
- 54) Бюрократія як феномен. Демократія і бюрократія.
- 55) Правова держава: сутність, ознаки.
- 56) Співвідношення «правова» та «соціальна» держава і громадянське суспільство.
- 57) Філософсько-світоглядні основи заперечення влади і держави.
- 58) Правовий нігілізм як форма демонстрації непокори владі.
- 59) Філософсько-правовий погляд на суд як інституцію та владу.
- 60) Основні філософсько-правові концепції покарання.
- 61) Філософсько-правовий аналіз феномену провини.
- 62) Філософська природа злочину: Morality vs. Legality.
- 63) Філософське розуміння відплати, долі та справедливості.
- 64) Природа помсти і юридична інтерпретація мети покарання.
- 65) Теорія запобігання злочину та принцип «найбільше щастя для найбільшої кількості людей» як основа покарання.
- 66) Теорія виправлення: покарання як механізм ресоціалізації.
- 67) Покарання і суспільний договір.
- 68) Звільнення від покарання: моральний, політичний та юридичний сенс.

69) Практична філософія як методологічна основа аналізу професійних проблем та прийняття обґрунтованих рішень у правоохоронній діяльності.

70) Колективна дія та міжвідомча взаємодія у сфері забезпечення правопорядку: узгодження інтересів, розподіл відповідальності та прийняття спільних рішень.

71) Справедливість як філософсько-правовий критерій розроблення, оцінювання та застосування нормативно-правових актів.

72) Філософсько-правові засади застосування норм матеріального та процесуального права: співвідношення законності, свободи, відповідальності та пропорційності.

73) Моральні та правові межі обмеження прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів.

74) Легітимність нормативно-правових актів: співвідношення формальної законності, суспільного визнання та моральної обґрунтованості правових норм.

75) Легітимність правоохоронної діяльності в умовах суспільних конфліктів і безпекових загроз: аналіз ризиків, прогнозування поведінки та обґрунтування рішень.

76) Соціальні, моральні та світоглядні чинники протиправної поведінки. Філософське осмислення причин правопорушень та можливостей їх запобігання.

77) Філософсько-практичні засади вибору заходів запобігання правопорушенням, покарання та ресоціалізації правопорушників.

78) Філософсько-практичні засади розроблення та вдосконалення нормативно-правових актів у сфері правоохоронної діяльності.

79) Принципи законності, справедливості, необхідності та пропорційності як основа прийняття професійних рішень у правоохоронній діяльності.

80) Філософські засади оцінювання альтернативних способів забезпечення прав і свобод людини, публічної безпеки та правопорядку.

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні письмових, у тому числі й наукових, робіт (принципи описані у Законі України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року №4742ІХ (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text>) та Кодексі академічної доброчесності Пенітенціарної академії України від 30 березня 2026 року №132/ОД (<https://pau.edu.ua/highereducation-quality-assurance-sector/academic-integrity/>). Списування під час підсумкового контролю, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх слухачів курсу очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

- 1) Бичко І., Ярошовець В., Бугров В. Філософія. Підручник. Київ, 2023. 648 с
- 2) Гюсле В. Практична філософія в сучасному світі / пер. з нім., прим. та післямова А. Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
- 3) Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
- 4) Козюбра М.І. Практична філософія права: Монографія. Київ: «ДУХ І ЛІТЕРА», 2024. 496 с.
- 5) Основи практичної філософії: підручник / Ред. А.М. Лой. Вид.2-ге. Київ: КНУ імені Т.Г. Шевченка, 2016. 400 с.
- 6) Попович М.Д. Філософія. Історія і теорія: навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2022. 659 с.
- 7) Сандюк Л.О. Основи філософії. Навчальний посібник. Київ, 2023. 412 с.
- 8) Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 4-те вид., переробл.

Харків: Право, 2023. 424 с

9) Філософія права : хрестоматія / уклад. Н.Є. Доній; Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2025. 532 с.

Додаткова

- 1) Арістотель. Нікомахова етика / Пер. з давньогрец. В. Ставнюк. Київ, 2002. 480 с.
- 2) Арндт Х. Становище людини / Пер. з англ. М. Зубрицька; Центр гуманітарних досліджень ЛДУ ім. І. Франка. Львів, 1999. 254 с.
- 3) Актуальна тема номера «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан і стратегія розвитку». *Право України*. 2014. № 4. С. 9-159.
- 4) Актуальна тема номера «Права і свободи людини та громадянина: загальнотеоретичні питання та проблеми забезпечення». *Право України*. 2010. № 2. С. 4-81.
- 5) Актуальна тема номера «Правова держава і громадянське суспільство в Україні: питання теорії і практики». *Право України*. 2010. № 7. С. 4-87.
- 6) Алексі Р. Існування прав людини. *Право України*, 2011, № 8. С. 121-130.
- 7) Бабій М. Демократизм державної політики у сфері свободи совісті. *Філософські обрії*, 2005, № 14. С. 110-131.
- 8) Бандурка О.М. Практична філософія перед викликами сучасності. *Європейські перспективи*, 2011, № 1, ч. 1. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evp/2011_1/Bandurka.pdf.
- 9) Бауман З. Плинні часи. Життя в добу непевності / пер. з англ. Київ, 2013. 176 с.
- 10) Бауман З. Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / пер. з англ. О. Буценка. Київ, 2014. 280 с.
- 11) Березіна В.В. Феноменологічно-герменевтична концептуалізація світу і відродження практичної філософії (Гусерль, Гайдегер, Гадамер). *Філософські проблеми гуманітарних наук: альманах / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка*, 2010, № 17. С. 178-183. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fpgn/2010_16-17/p_178_183.pdf.
- 12) Берлін І. Чотири есе про свободу. Київ, 1994. 272 с.
- 13) Бігун В.С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія. Київ, 2011. 303 с.
- 14) Бистрицький Є. Державотворення: шляхи легітимації. *Українська державність у XX столітті: історико-політологічний аналіз*. Київ, 1996. С. 320-347.
- 15) Бичко І. В. Типологія свободи. *Наук. вісн. Полтав. ун-ту споживчої кооперації України. Серія: Гуманітарні науки*, 2001, № 2. С. 3-7.
- 16) Бойко В. І. Сутність феномена «свобода» у філософсько-культурологічній традиції. *Гілея: зб.наук.праць*, 2010, Вип. 39. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_39/Gileya39/F2_doc.pdf.
- 17) Бордун-Комар Н.І. Генеза ідеї природних прав людини в історії філософсько-правової думки. *Право.ua*, 2015, № 2. С. 169-174.
- 18) Бродецький О.С. К'єркегор: теологія відчайдушної свободи. *Людина і світ*, 2004, № 7. С. 29-34.
- 19) Васильченко А. Проблема інтенціональності дії в сучасній аналітичній філософії. *Дух і літера*, 2002, № 11-12. С. 144-158. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5783>
- 20) Вебер М. Про деякі категорії соціології розуміння. *Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика; пер. О. Погорілий*. Київ, 1998. С. 104-156. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs06.htm>
- 21) Вербицька Т.Я. Проблема свободи у філософії Альберта Камю і Миколи Бердяєва. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, 2011, № 24: Філософські науки. С. 126-130.
- 22) Волинець Н.В. Філософсько-психологічні аспекти феномену наміру. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2012, Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_27.
- 23) Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Пер. А. Єрмоленко. *Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: піручник*. Київ, 1999.

C.287-324.

24) Габермас Ю. До легітимації через права людини. *Цінеліус Р. Філософія права. Габермас Ю. До легітимації через права людини: Пер. з нім.* Київ, 1999. С. 52-62.

25) Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / пер. Л. Ситниченко. *Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії.* Київ, 1996. С. 84- 90.

26) Гаврилов М.І. Право як міра свободи. *Наука. Релігія. Суспільство*, 2008, № 1. С. 20-24.

27) Гаврилюк Р. Правова природа суспільства: антропосоціокультурний підхід. *Право України*. 2015, № 4. С. 110-137.

28) Гаврилюк Р.О., Пацурківський П.С. Верховенство права: методологія тлумачення та застосування [навч.-метод.посібник]. Чернівці, 2022. 236 с.

29) Гаск Ф.А. Конституція свободи; пер. М. Олійник, А. Королишин; Міжнародний фонд «Відродження», Центр розвитку видавничої справи Інституту відкритого суспільства. Будапешт, Львів, 2002. 556 с.

30) Галицький І.В. Толерантність в правовому житті сучасної України: монографія. Одеса, 2012. 144 с.

31) Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія. Львів, 2012. 420 с.

32) Гамідов В. М. Специфіка соціально-філософського аналізу феномена світоглядної свободи особистості. *Вісник Запорізької державної інженерної академії*, 2004, № 19. С. 60-67.

33) Головатий С. Верховенство права: монографія : у 3 кн. Київ, 2006. 1747 с.

34) Гончарова М. Відтепер я вас не знаю: культура скасування. *КУНШТ*, 2021, 30 квітня. URL: <https://www.kunsht.com.ua/articles/vidteper-ya-vas-ne-znayu-kultura-skasuvannya>

35) Гришук О.В., Романинець М.Р. Формування та розвиток ідеї відповідальності людини в праві: монографія. Львів, 2013. 268 с.

36) Десяєва І.П. І знову ця вічна проблема свободи... *Філософські обрії*, 2007, № 17. С. 175-188.

37) Десяєва І. П. Ідея свободи у концепції Мішеля Фуко: людина як похідна від «історичного апріорі». *Філософські обрії*, 2004, № 11. С. 49-64.

38) Джон Ролз. Справедливість як чесність: політична, а не метафізична (1985). Огляд статті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=0R_iq3sM8OE

39) Донченко О. П. Антиномії політичної свободи. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т; [редкол.: П. С. Пацурківський та ін.]*. 2008, Вип. 474: Правознавство. С. 25-29.

40) Єрмоленко А. Практична філософія Григорія Сковороди у світлі нашого досвіду. *Філософська думка*, 2022, № 4. С. 7-26.

41) Єрмоленко А. Практична філософія Вітторіо Гьосле. *Філософська думка*. 2002, № 5, С. 128-132.

42) Єрмоленко А. Практична філософія Імануеля Канта і сучасна етика відповідальності. *Філософська думка*, 2024, № 2. С.7-29.

43) Єрмоленко А.М. Сучасна практична філософія: проблеми, теорії, концепції. *Практична філософія*, 2000, № 1. С. 20-30.

44) Єрмоленко Д. Філософувати дискурсом. Практична філософія Дитриха Бьолера та берлінська етика дискурсу. *Філософська думка*, 2007, № 1. С. 107-116.

45) Єрмоленко А. Цілераціональна дія. *Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України*. Київ, 2002. С. 706.

46) Єрмоленко А. Цінніснораціональна дія. *Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України*. Київ, 2002. С. 706.

47) Еко У. Вічний фашизм / Пер. Ю. Григоренко. Київ, 2024. 128 с.

- 48) Жовтобрюх М. Соціалізм, консерватизм і лібералізм у концепції соціальної держави Л. фон Штейна. *Підприємництво, господарство і право*, 2012, № 12. С. 10-14.
- 49) Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду: монографія. Київ, 1999. 248 с.
- 50) Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Пер. з нім. Київ, 2001. 400 с.
- 51) Козлов П. й ін. Історія становлення режиму покарання і технології страти у світі. *Козлов П. й ін. Режим виконання кримінальних покарань: монографія*. Київ, 2008. С. 179-217.
- 52) Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні. *Право України*, 2010, № 5. С. 106-114.
- 53) Конопелько О. Особливості формування ідеологічної функції сучасної держави: постановка проблеми. *Право і безпека*, 2013, № 1. С. 18-23.
- 54) Кравченко Л.В. Справедливість як вибір. Київ, 1998. 256 с.
- 55) Крічлі С. Вступ до континентальної філософії / Пер. з англ. В. Менжуліна. Київ, 2008. 152 с.
- 56) Крисюк Ю. Світоглядний смисл соціального порядку. *Право України*, 2001, № 5. С. 67-72.
- 57) Курс «Справедливість» з Майклом Сенделом. Моральна сторона вбивства. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2AbtY-RPpMo>
- 58) Лактіонова А.В. «Людиномірність» в ракурсі практичної філософії. *Практична філософія*, 2012, № 3. С. 170-174.
- 59) Лактіонова А. Cogito ergo sum і філософія дії. *Sententiae*, 2015, № 1. С. 88-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/senten_2015_1_8
- 60) Левкуліч В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород, 2018. 480 с.
- 61) Лібералізм: Антологія / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. 2-ге вид. Київ, 2009. 1128 с.
- 62) Лісовий О.С. Практична філософія. *Практична філософія*, 2002, № 1. С. 139- 155.
- 63) Лісовий В. Філософія як різновид діяльності. *Філософська думка*, 1999, № 4. С. 3-18.
- 64) Лісовська Ю.П., Лісовський П.М., Подоляка С.А. Правова держава: історія, теорія, методологія: навч. посіб. Київ, 2018. 348 с.
- 65) Лой А.М., Толстоухов А.В. Практична філософія сьогодення: предмет і перспективи. *Практична філософія*, 2000, № 1. С. 6-19.
- 66) Лой А. та ін. Практична філософія: реальність і можливості. *Філософська думка*, 2017, № 3. С. 6-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2017_3_5
- 67) Лук'янець В.С. Сучасна практична філософія та її вплив на майбутню долю епістемології. *Практична філософія*, 2000, № 1. С. 88-112.
- 68) Луцький І.М. Справедливість як філософсько-правова засада українського державотворення: монографія. Івано-Франківськ, 2004. 200 с.
- 69) Лякішева А.В. Ідеї соціальної дії (поведінки) в теоретичних концепціях М. Вебера, Т. Парсонса, Р. Мертона. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки*, 2012, № 1. С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_1_51.
- 70) Максимов С.І. Принципи легітимації права. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 2004, Вип. 7. С. 3-14.
- 71) Марк Аврелій Наодинці з собою / Пер. Р. Паранько. Київ, 2023. 184 с.
- 72) Матюшина І.І. Дві теорії комунікативної дії: Ю. Габермас і М. Попович. *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал*, 2017, Вип. 20. С. 67-70.
- 73) Мельничук Н.Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі: монографія. Львів, 2010. 440 с.

- 74) Менкур О. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп / пер.з англ.; пер. з англ. С. Слухая. Київ, 2004. 272 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Manzhura/0000779.pdf>
- 75) Мінаков М. Кантівська практична філософія: проблеми інтелектуального довілля. *Практична філософія*, 2001, № 1(2), С.57-68. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be14ff9d-da21-44ab-99c9-f619f6a29fca/content>
- 76) Співак В.В. Проблема освіченості у проповідницькому дискурсі українського бароко. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. № 1 (1), 2018. С. 131 – 141.
- 77) Співак В.В. Життєвий успіх у бароковому дискурсі. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. № 2 (3), 2019. С. 165 – 177.
- 78) Співак В.В. Неостойцизм як напрямок європейської філософської культури ранньомодерного періоду. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. № 2 (11), 2023. С. 205 – 213.
- 79) Співак В.В. «Софт скілз» у професійній діяльності працівників державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. № 2 (13), 2024. С. 209 – 219.
- 80) Співак В.В. Проблема професійної доброчесності у сучасному суспільстві. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. № 2 (17), 2026. С. 134 – 143.
- 81) Скакун О. Філософське розуміння справедливості. *Право і безпека*, 2007, Т. 6, № 2. С. 39-43.
- 82) Соболев Т.В. Соціальна дія та соціальна взаємодія – засади порівнюваності понять. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Філософія. Політологія*, 2009, № 91-93. С. 41-44.
- 83) Стеценко С. Соціальна держава: теоретично-методологічні основи дослідження. *Право України*, 2014, № 2. С. 252-261.
- 84) Тімуш І. Гуманістичний зміст права та його переосмислення в умовах демократизації суспільства. *Право України*, 2010, № 9. С. 139-145.
- 85) Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки. *Право України*. 2006. № 10. С. 24-28.
- 86) Тур М.Г. Легітимація права: правовий позитивізм. *Вісник Черкаського університету. Серія. Філософія*, 2008, Вип.135. С. 19-27.
- 87) Фуко М. Наглядати й карати: народження в'язниці; пер. з фр. П. Таращук. Київ, 1998. 392 с.
- 88) Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / Пер. О. Дем'янчук. Київ, 2022. 416 с.
- 89) Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. Київ, 2012. 592 с.
- 90) Цимбалюк М. Суспільно-буттєва рівновага та онтологія справедливості. *Право України*, 2011, № 3, С. 212-219.
- 91) Чайковський С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 25-29. 132)
- 92) Чорна Л.В., Розова Т.В. Практична філософія у формуванні світоглядних орієнтирів нової антропології. *Культурологічний альманах*, 2025, Вип. 1. С. 448-455.